

Кузнецов В.В., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;
Кісельова Т.М., магістр факультету юридичної психології Навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН КОЛИШНЬОГО СРСР

Аналіз санкцій кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за різні види розповсюдження порнографічних предметів, дозволяє виділити такі основні покарання: штраф, виправні роботи, арешт, обмеження волі, громадські роботи, позбавлення волі; та додаткові покарання: поліцейський нагляд (нагадує вітчизняний адміністративний нагляд який, однак, не є видом покарання), обмеження волі (ст. 242-1 Кримінального кодексу (КК) РФ), позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація порнографічних творів (КК України, Казахстану), конфіскація майна (КК Білорусії, Киргизстану, Туркменії, Латвії).

Порівняння відповідних санкцій доцільно проводити в залежності від типових видів, які передбачені: в кримінально-правових нормах про відповідальність розповсюдження та інші

незаконні дії з порнографічними предметами; розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього); втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів.

За ступенем суворості слід розмістити кримінально- правові норми про відповідальність за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами у відповідності до зростання міри покарання:

1) найменш суворі (ст. 130 КК Узбекистану - максимальне покарання у виді виправних робіт до 3 років; ст. 343 КК Білорусі - максимальне покарання у виді арешту до 6 місяців; ст. 242 КК Азербайджану - максимальне покарання у обмеження волі на строк до 2 років; ч.1 ст. 301 КК України - максимальне покарання у обмеження волі на строк до 3 років; ч.1 ст. 179 ПК Естонії, ч.1 ст. 179 КК Латвії, ч.1 ст. 309 КК Литви - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 1 року; ст. 273 КК Казахстану, ч.1 ст. 263 КК Вірменії, ст. 262 КК Киргизстану, ст. 242 КК РФ, ст. 241 КК Таджикистану, ч. 1 ст. 164 КК Туркменістану, ст. 255 КК Грузії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 2 років);

2) відносно суворі (ч.3 ст. 301 КК України - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 7 років).

Діапазон видів та розмірів покарань наступний: від виправних робіт до 3 років (ст. 130 КК Узбекистану) до позбавлення волі до 7 років (ч.3 ст. 301 КК України).

Якщо розглядати за вказаним критерієм другі та треті частини відповідних статей, можна навести такі умовні види норм про відповідальність за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами за певними санкціями:

1) найменш суворі (ст. 343 КК Білорусі, ч.3 ст. 263 КК Вірменії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 4 років; ч. 2 ст. 164 КК Туркменістану - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 5 років);

2) відносно суворі (ч.3 ст. 301 КК України - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 7 років).

За ступенем суворості слід розмістити кримінально- правові норми про відповідальність за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) у відповідності до зростання міри покарання:

1) найменш суворі (ч.2 ст. 309 КК Литви - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 2 років; ст. 208-1 КК Молдови, ч.1 ст. 178 ПК Естонії, ч.2 ст. 179 КК Латвії, ч.2 ст. 263 КК Вірменії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 3 років; ст. 343-1 КК Білорусі - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 4 років);

2) відносно суворі (ч.4 ст. 301 КК України - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 10 років).

Діапазон видів та розмірів покарань наступний: від позбавлення волі на строк від 2 років (ч.2 ст. 309 КК Литви) до позбавлення волі до 10 років (ч.4 ст. 301 КК України).

Якщо розглядати за вказаним критерієм треті та п'яті частини відповідних статей, можна навести такі умовні види норм про відповідальність за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) за певними санкціями:

1) найменш суворі (ч.3 ст. 263 КК Вірменії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 4 років; ч.3 ст. 309 КК Литви - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 5 років);

2) найбільш суворі (ч.5 ст. 301 КК України - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 12 років; ч.3 ст. 343-1 КК Білорусі - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 13 років).

За ступенем суворості слід розмістити кримінально- правові норми про відповідальність за втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів у відповідності до зростання міри покарання:

1) найменш суворі (ч.2 ст. 263 КК Вірменії, ч.1 ст. 157 КК Киргизстану - максимальне покарання у виді позбавлення волі

до 3 років; ч.1 ст. 166 КК Вірменії, ч.1 ст. 177 ПК Естонії, ч.1 ст. 162 КК Литви - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 5 років);

2) відносно суворі (ч.3 ст. 179 КК Латвії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 6 років; ч.3 ст. 343-1 КК Білорусі, ч.1 ст. 242-1 КК РФ - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 8 років; ч.4 ст. 301 КК України - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 10 років).

Діапазон видів та розмірів покарань наступний: від позбавлення волі на строк від 6 років (ч.3 ст. 179 КК Латвії) до позбавлення волі до 10 років (ч.4 ст. 301 КК України).

Якщо розглядати за вказаним критерієм перші, другі, треті та п'яті частини відповідних статей, можна навести такі умовні види норм про відповідальність за втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів за певними санкціями:

1) найменш суворі (ч.3 ст. 263 КК Вірменії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 4 років, ч.2 ст. 157 КК Киргизстану - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 5 років);

2) відносно суворі (ч.1 ст. 166 КК Вірменії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 6 років; ч.1 ст. 242-1 КК РФ - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 10 років);

3) найбільш суворі (ч.5 ст. 301 КК України - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 12 років; ч.3 ст. 343-1 КК Білорусі - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 13 років; ч.5 ст. 179 КК Латвії - максимальне покарання у виді позбавлення волі до 15 років).

Аналіз відповідних санкцій дозволяє зробити такі висновки: 1) санкції, які передбачені в ч.1 ст. 301 КК України не відповідають ступеню суспільної небезпеки різних форм протиправної поведінки; 2) санкції як основного, так і кваліфікованого складів злочину, передбаченого ст. 301 КК України є одними з найбільш суворіших у порівнянні з

санкціями відповідних норм КК країн колишнього СРСР; 3) санкції, які передбачені в ст. 301 КК України містять альтернативні види покарання, що є також типовим для відповідних норм за КК пострадянських країн; 4) встановлена, як правило, різна ступінь суспільної небезпеки за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами та предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) за КК більшості країн колишнього СРСР, а саме більша караність останніх дій з вказаними предметами; 5) визначені типові межі для позбавлення волі:

а) за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами (основний склад) - до 1-2 років (8 країн); за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами (кваліфікований склад) - до 4-5 років (3 країни);

б) за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) (основний склад) - до 2-4 років (6 країн); за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) (кваліфікований склад) - до 4-5 років (2 країни) та до 12-13 років (2 країни);

в) за втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів (основний склад) - до 3-5 років (5 країн); за втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів (кваліфікований склад) - до 12-15 років (3 країни);

б) дослідження відповідних санкцій дозволило встановити ступінь суспільної небезпеки вказаних форм злочинної поведінки, пов'язаної з незаконним обігом порнографічних предметів. Зокрема, можна навести таку умовну класифікацію форм за зростанням ступеня суворості меж покарання: 1) за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними

предметами; 2) за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього); 3) за втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів;

Визначення типових санкцій дозволило виявити два випадки явного виходу за межі таких санкції в ст. 301 КК України (за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) та за втягнення неповнолітнього у вчинення дій, пов'язаних з виготовленням матеріалів порнографічного характеру або використання неповнолітнього (дитини) для виготовлення таких матеріалів). Передбачення за останню вказану форму таких санкцій можливо пояснити більшим ступенем суспільної небезпеки примушування (ч.4 ст. 301 КК України) у порівнянні із втягненням або використанням (КК Вірменії, Киргизстану, Литви, Латвії, Білорусі, РФ, ПК Естонії). Однак щодо першої із вказаних форм будь-яких пояснень ми не знайдемо. Тому вважаємо за необхідне привести максимальну межу покарання за ч.4 ст. 301 КК України (за розповсюдження та інші незаконні дії з порнографічними предметами із зображенням неповнолітнього (малолітнього) - основний склад) до типової санкції за КК окремих зарубіжних країн. Хоча можливі опоненти можуть заперечити, що таким чином ст. 301 КК України буде мати незвичну та не логічну структуру, коли наступна частина, передбачає покарання менш суворе ніж попередня. Вирішенням повинно стати створення окремої статті (що наявна за КК 5 країн), яка б передбачала відповідальність за такі дії.